

סימן ב'

יא. ויש אומרים, דאשה חייבת במצות "מאה ברכות" בכל יום

בדעת הפוסקים, שאשה חייבת במצות
 "מאה ברכות"^{פסחים 104א}

1. הנה כתבו כמה פוסקים [וכדלקמן], דאשה חייבת במצות "מאה ברכות". ונראה דכוונתם, משום דהוי ליה מצות עשה [עיין תוס' ברכות כ' ע"ב ד"ה בתפלה, דמוכחים, דגם במצוות דרבנן שייך למימר לשון מצות עשה. וכן נראה מהתוס' בפסחים ק"ח ע"ב ד"ה שאף. ע"ש. וכ"כ הר"ן שם דף כ"ג ע"א בדפי הרי"ף. ואילו מרש"י בברכות כ' ע"ב (ד"ה הכי גרסינן תפלה דרחמי גינהו), שכתב, וז"ל: "ולא גרס פשיטא, דהא לאו דאורייתא היא". עכ"ל. משמע דס"ל, דלא שייך לומר מצות עשה שהזמן גרמא במצוות דרבנן, אלא רק במצוות דאורייתא. וכן גרסו הרא"ש והרא"ה שם. וע"ע ברעק"א בתשו' סי' י"ז ובברכ"י או"ח סי' רצ"א סק"ח ושד"ח בכללים מ' אות קל"ה] שאין הזמן גרמא [עיין בשו"ת עטרת פז או"ח סי' א' עמ' נ"ה שרצה לדון אי הוי הזמן גרמא, מזה דאיתא בש"ס ובשו"ע לשון "בכל יום". וכן רצה לדון בזה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב או"ח סי' קכ"ט עמ' צ"ז דהוי הזמן גרמא

(ושוב ראיתי בשו"ת שבט קהתי או"ח ח"א סי' ס"ג שכתב, דגם לפי מי שסובר דמצות "מאה ברכות" היא מ"ע שהזמן גרמא, אין זה טעם לפטור האשה ממצוה זו, כי טעם זה ניחא רק לשיטת התוס' בברכות כ' ע"ב ד"ה תפלה, דס"ל דגם במ"ע דרבנן אם הזמן גרמא נשים פטורות, וה"נ הק' ברכות תיקן דוד המלך ע"ה כמש"כ הטור סי' מ"ו, אבל לשיטת רש"י שם דס"ל דבמ"ע דרבנן אע"ג דהזמן גרמא נשים חייבות, א"כ לא שייך לפטורן מטעם מ"ע שהזמן גרמא, דהרי מצוה זו היא רק מדרבנן שדוד המלך תקנם. עכ"ד). אך לענ"ד ברור, דהוי מ"ע שאין הזמן גרמא, שהרי החיוב הוא לברך בכל יום בין ביום ובין בלילה במשך כל המעט לעת בכל השנה כולה, א"כ פשוט דהוי מ"ע שאין הזמן גרמא. ולא דמי למה שכתב בשו"ת שאגת אריה סי' י"ב, דאשה פטורה מהזכרת יציאת מצרים, אע"פ דזמנה ביום וגם בלילה, דכבר ביאר השאג"א שם, משום שהזכרת יציאת מצרים של לילה זמנה בלילה ולא ביום, והזכרת יציאת מצרים של יום זמנה דוקא ביום ולא בלילה, וא"כ ההזכרה ביום

ובלילה הם חיובים נפרדים בזמנים שונים ואין אחד יכול להתקיים בזמנו של השני, משא"כ בנידון של מצות "מאה ברכות", החיוב הוא לברך בכל המעת לעת מלילה אחד ללילה הבא (כדקי"ל, שמונין את מנין המאה ברכות מהלילה, וכמו שיבואר לקמן בסימן ג' סעיף ט"ז. ע"ש באורך), וא"כ נמצא דזמנה של מצוה זו בכל עת, ולא מיקרי הזמן גרמא. ושוב ראיתי שכ"כ בשו"ת עטרת פז, ובעוד מפוסקי זמנינו, והרי קי"ל [משנה קידושין כ"ט ע"א], דכל מצות עשה שאין הזמן גרמא נשים חייבות [עיי' בגמ' שם ל"ד ע"א דאין זה כלל גמור], א"כ ה"ה שיהיו חייבות במצות "מאה ברכות" [וכן יש להעיר על אחד ממחברי זמנינו שכתב במילי דברכות, ובין הייתר כתב בדין מצות "מאה ברכות", ובעברי בין בתריו כתב, דאחד הטעמים שיש לפטור את האשה ממצות "מאה ברכות", משום דהוי מ"ע שהזמן גרמא, וז"ל: "ואע"ג דק' ברכות נוהגות בלילה וביום, שהרי צריך להשלים ק' ברכות במשך כל היום, אבל ק' ברכות כלולות ממצוות שהזמן גרמא – ברכות ק"ש ותפלה, ואף שהן מחמירות ומברכות הברכות הנ"ל, הוי מ"ע שהזמן גרמא ופטורות, וא"כ לא מסתבר דחייבום במצות מאה ברכות, דחשיב מ"ע שהזמן גרמא וכו'". עכ"ל. אולם לענ"ד במחכ"ת לא דק במילתיה, דמאי אכפת לן שחלק מהברכות שבכל יום הם מצוות עשה שהזמן גרמא, סו"ס גוף מצות "מאה ברכות" היא מ"ע שלא הזמן גרמא, ואין

חייבת להשלים דוקא בברכות שהן הזמן גרמא, ויכולה להשלים בכל ברכה שתמצא. וכעין זה מצינו מה שהקשה הפמ"ג בא"א סי' מ"ו סק"ז (עיי' לעיל בסי' א' ס"ו הערה 3 את לשון קושיית הפמ"ג ותירוצו. ואכמ"ל), אמאי אמרינן בברכות הנהנין אם יצא אינו מוציא דלא ליתנהי ולא לברך, הרי יש על המוציא דין ערבות להוציאו ידי חובת מצות "מאה ברכות", וא"כ גם בברכות הנהנין נימא שאף אם יצא מוציא כדי שחבירו יוכל לקיים מצות "מאה ברכות". ותירץ הפמ"ג שם, דאע"פ שמצות "מאה ברכות" היא מצוה חיובית, אבל כיון שאינו מוכרח לקיימה דוקא בברכות האלו, ויכול לקיימה בכל דרך שירצה, א"כ אין יכול להוציא את חבירו בברכות הנהנין אם גם המברך אינו אוכל, ואין על זה דין ערבות. ע"כ בקוצר. ומדבריו מבואר, דמה שקובע את דין ערבות הוא גוף המצוה, ולא ההיכי תימצי לקיים את המצוה. ולפי"ז נראה דה"ה בנידון דידן, כיון דגוף מצות "מאה ברכות" הוא מ"ע שאין הזמן גרמא, לא אכפת לן שחלק מהברכות להשלמת מצות "מאה ברכות" הם מצוות שהזמן גרמא. כנלענ"ד].

וא"כ לפי"ז, מה דאיתא בש"ס מנחות מ"ג ע"ב ובשו"ע סי' מ"ו ס"ג: "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום", ה"ה דאשה חייבת בזה, כיון דהוי מצות עשה שאין הזמן גרמא, מהיכי תיתי לחלק בין איש לאשה [ועיי' בשו"ע ח"א דף ל"א ע"ב שהביא מחלוקת הפוסקים אם

מה דאיתא בש"ס "חייב אדם", אם זה כולל גם אשה או רק איש. ואכמ"ל].

וראיתי שמביאים ראיה לזה [עיינן בספר עטרת פז כרך א' או"ח סי' א' עמ' נ"ה] עפ"י מה דאיתא בש"ס קידושין ל"ד ע"א גבי מזוזה בחיוב נשים במצוה זו דחייבות, משום דכתיב "למען ירבו ימיכם", ואמרינן שם גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי, כלומר, דגם נשים חייבות במזוזה כיון דגם הן זקוקות לחיים, א"כ אפשר לומר, דגם במצות "מאה ברכות" יהיו חייבות, דהרי איתא במדרש רבה [פרשת קרח פרשה י"ח אות כ"א] ובמדרש תנחומא [סוף פרשת קרח], דדוד תיקן את המאה ברכות מפני המגיפה שהיתה בזמנו, א"כ גם נשים היו בכלל החיוב כדי להינצל מהמגיפה. ובפרט לפי דברי הרקח שכתב להדיא בסי' ש"כ, דמאה ברכות באו להגן מ-צ"ח קללות שבמשנה תורה, בצירוף כל חולי וכל מכה שעולים למנין מאה [וז"ל הרקח שם: "מה ה' אלקיך שואל מעמך. אל תיקרי מה אלא מאה, להגן על צ"ח קללות הכתובים במשנה תורה, וכשתדרוש גם כל חלי וכל מכה הרי ק' וכו'"]. עכ"ל], א"כ ברור שנשים חייבות במצות "מאה ברכות" כדי להינצל מהקללות, כמו מצות מזוזה שחייבות מהטעם דגם הן בעי חיי [ועע"ש שר"ל, דלכאור' אין ראיה זו מוכרחת, דהרי מאן יימר לן, דמה שדוד תיקן את המאה ברכות בכל יום, היה משום שגם הנשים היו מתות במגיפה. דילמא רק הגברים היו

מתים (א"ה. ובאמת, שוב מצאתי שבכלבו בריש הספר כתב גירסה, "שהיו מתים בכל יום מאה בחורים". וכן הוא באשכול בהל' ברכות השחר דף צ' ע"ב, וז"ל: "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום. ודוד המלך שראה שהיו מתים בימיו מאה בחורים בכל יום וכו'". עכ"ל. וכן הוא בארחות חיים (לר' אהרן הכהן מלונלי) בדין "מאה ברכות". ע"ש. ולכאור' לפי גירסת הכלבו והאשכול והארחות חיים, תקנת "מאה ברכות" היתה רק לגברים ולא בנשים) ובעבורם תיקן דוד ענין "מאה ברכות". וכן גם לדברי הרקח הנ"ל שביאר, שהחיוב של ה"מאה ברכות" הוא כנגד צ"ח קללות וכו', יש לומר, דהני מילי לגבי גברים, דהרי נאמר שם (בדברים פכ"ח, פסוק ט"ו) בענין הקללות: "והיה אם לא תשמע בקול ה' אלוקיך, לשמור לעשות את כל מצוותיו וחוקותיו אשר אנוכי מצוך היום ובאו וגו'", ולכאור' אפשר לומר, דכל האזהרות הללו נאמרו בגברים, דהם בני שמירה ועשיה בכל המצוות. אולם הנשים לא הוזהרו בקללות האלו, דהרי הן פטורין מרוב המצוות ואינן בכלל: "לשמור לעשות את כל מצוותיו וחוקותיו". וממילא כיון שאינן באזהרת הקללות, אינן צריכין למגן מפני הקללות את הענין של "מאה ברכות". אולם היה נראה קצת לקיים ראיה זו, עפ"י מה דאיתא בגמ' שבת ל"ג ע"ב, דאמרינן התם, כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה נשאלה שאלה בפניהם מכה זו (של אסכרה. רש"י), מפני מה מתחילה בבני מעיים וגומרת בפה.

נענה ר"ש ואמר בעוון ביטול תורה. אמרו לו נשים יוכיחו שאינן מצוות על תלמוד תורה, אמר להם מפני שמבטלות את בעליהם. ע"ש. וא"כ אפשר לומר גם בנידון דידן לענין הקללות, דאע"פ דעיקר האזהרות נאמרו על הגברים, שהן בכלל לשמור ולעשות את כל וגו', אולם אזהרות אלו מכוונות גם נגד האשה, דלפעמים גורמת לאיש שלא יקיים את המצוות. וממילא לפי"ז גם היא זקוקה למגן מפני הקללות. ועוד אפשר לומר, דאמנם נאמר "לשמור לעשות את כל מצותיו וחוקותיו", אולי אה"נ דברים אלו מכוונים גם כנגד נשים במצוות ששייכים בהם, וממילא גם הנשים היו בכלל האזהרות (ע"ש שהאריך להוכיח הענין. ואכמ"ל). אמנם ראיתי בספר "שומר אמת" עמ' כ"ג שכתב לדחות דהטעם לחייב נשים, שגם נשים צריכות הסגולה הזו לינצל, דאף דודאי דסגולת הברכות יועיל גם לנשים, מ"מ בגדרי ההלכה אין הכרח שתיקנו גם בשבילם, וודאי מה שהאנשים יברכו מאה ברכות יגן עליהן. עכת"ד].

ושוב ראיתי בספר הליכות ביתה
[להרה"ג ר' דוד אויערבאך שליט"א] סי' י"ג הערה ב', שג"כ כתב לפי מה שכתב הטור בשם רב נטרונאי גאון, הטעם לחייב "מאה ברכות", מפני שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל תיקן דוד לברך מאה ברכות בכל יום, א"כ י"ל דגם נשים בכלל זה. ועוד כתב, שהרי זמן הברכות אינו קבוע ומוגבל בזמן ידוע

אלא נוהגים ביום ובלילה, א"כ גם נשים בכלל חייב זה [ולקמן בהערה 2 יתבאר, דלמסקנא לא ס"ל הכי]. ושוב ראיתי בספר ישיב משה (טורצקי) עמ' י"ט שכתב, שכן פסק הגאון ר' *יוסף שלום אלישיב שליט"א, דאשה חייבת במצות "מאה ברכות", ושאין לפוטרה בגלל שפטורה מתפלת ערבית וחסרים לה הרבה ברכות, כיון שלהתפלל זה רק היכי תימצא, ויש דרכים אחרות להשלים המאה ברכות שבזה היא מחוייבת, כגון ע"י אכילת פירות וכדו'. והביא ראיה לחייב אשה בזה, מזה דהגמ' מסמיכה את החיוב של מאה ברכות על הפס': "מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה", והרי ברור דגם אשה שייכי ביראת שמים. עכ"ד [וכן אמר לי אחד מנכדי הגרי"ש אלישיב שליט"א בשמו, דאשה חייבת במצות "מאה ברכות". אולם בספר רגשי לב (הובא בספר נוטרי ברכה עמ' פ' הערה י"ז) פרק י"ג הביא בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, שהפטור בנשים, כי הם כאנוסות שאינם שייכות בכמה מהברכות שעליהם נתקן מנין הברכות. ע"ש. ומבואר מדבריו, דאע"פ שמצד הדין הן חייבות, אבל הן אנוסות מלקיים מצוה זו, כיון שחסר להן הרבה ברכות. עכ"פ כתב שם, דאם אשה נמצאת קרוב למנין ה"מאה ברכות", ודאי שס"ל להגרי"ש אלישיב שליט"א, שתשתדל להשלים הברכות למנין מאה (ודלא כשו"ת שבט הלוי, שאין כל ענין בזה, כיון שזה לא נתקן כלל לנשים). ועוד כתב שם, דלדעת הגרי"ש אלישיב שליט"א יש

* וכן מובא בספר שבת היום ח"א סי' רפ"ד ס"ה ובספר פניני תפלה [פסקים בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א] עמ' ע' והובאו בספר אשרי האיש (פיינהנדלר). שבאמת כו' הוא דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א.

ענין באמירת "אין כאלוקינו" לנשים אם עיי"ז יושלם מנין מאה. ע"ש. וכל זה הוא אף לפי מה שמובא בספר "ברכות הוריי" (עמ' ה' הערה 10), שדעת הגרי"ש אלישיב שליט"א, שדין "מאה ברכות" אינו חיוב גמור, רק שיש לכל אחד להשתדל להשלים מאה ברכות, וכך פירש את דברי השו"ע. ע"ש. וה"ה שיש לומר גם גבי אשה, שדינה כדין האיש, שאף שאינה מחוייבת ממש, יש להן להשתדל להשלים המאה ברכות. ושוב ראיתי, שכן הובא בספר "ברכות הוריי" שם עמ' ז' בהערה 17. ע"ש]. וכן פסק הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א בספרו הליכות עולם ח"א עמ' נ"ט אות ט', דנשים חייבות במצות "מאה ברכות". וכן הסיק בספר ילקוט יוסף ח"ג עמ' קצ"ד [וזת"ד: לכאורה היה נראה דחיוב מאה ברכות הוא דוקא באנשים, אבל בנשים לא, דכיון שאי אפשר להן להגיע למאה ברכות בכל יום, אינן בכלל התקנה של מאה ברכות בכל יום, דרבתינו לא תיקנו אלא למי שאפשר לו להגיע למאה ברכות, שהרי אינן חייבות להתפלל אלא תפלה אחת ביום (לדין עכ"פ) נמצא שהן חסרות ל"ח ברכות של תפלה, ואף שהן רשאיות להחמיר על עצמן ולהתפלל ג' תפלות, עדיין חסרות הן פסוד"ז ברכות ק"ש דשחרית וערבית (שאינן רשאיות לברך ברכות אלו) וברכת שלא עשני אשה, וברכת ציצית ותפילין. ובפרט בשבת ויו"ט. ובשלמא אם חיוב מאה ברכות בכל יום מדאורייתא, אין הכי נמי, דמה לי אנשים ומה לי נשים. אבל מאחר והוא חיוב

מדרבנן, י"ל דלא מסתבר שרבותינו יחייבו את הנשים במאה ברכות, כשהן לא חייבות בתפלה ובעוד כמה ברכות, וכיצד ישלימו כחמישים ברכות בכל-יום? ובאמת שמצינו בראשונים שדנו כיצד יש להשלים למאה ברכות בשבת ומועד, ולמה לא דיברו כן לענין הנשים שהוא תדיר יותר ובכל יום וכו'. אולם שוב בינתי די"ל דתקנת רבותינו היתה להשלים בכל יום מאה ברכות, והנשים תוכלנה לבחור לקיים מצוה זו בכל מיני ברכות שיברכו במשך היום, או שיתפללו גם מנחה וערבית, שאף שאינן חייבות להתפלל ג' תפלות בכל יום, אבל רשאיות הן להתפלל ג' תפלות. וכיון שבידין לקיים תקנת חז"ל לברך בכל יום "מאה ברכות", או ע"י שירבו בברכות או ע"י שיתפללו גם מנחה וערבית, לפיכך למה נחלק בין אנשים לנשים בחיוב זה. ומה שהרמב"ם ושאר פוסקים דנו לענין שבת כיצד יגיעו לחיוב מאה ברכות, ולא דנו כן בנשים, אין זה מוכרח כלל. ודו"ק. וכן הסכים עמנו מרן אמו"ר שליט"א. עכת"ד [ובח"ד כרך א' עמ' שצ"א [ועיינן בספר מאמר אסתר להרה"ג ר' דקל כהן שליט"א (עמ' קי"ט-קכ"א) מה שכתב להעיר על הילקוט יוסף בזה. ויש לדון בדבריו. ואכמ"ל]. ושוב ראיתי בספר נוטרי ברכה (קסלר) עמ' פ' שהביא, שכן ס"ל להגאון ראי"ל שטינמן שליט"א, שאשה חייבת במצות "מאה ברכות", ושישלימו בפירות וירקות. ושכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א, ודייק מלשון הטור שמתו מאה "נפשות".

כדין האיש. ²ויש אומרים, דאשה פטורה ממצות "מאה ברכות".

בדעת הפוסקים, שאשה פטורה ממצות
"מאה ברכות"

2. הנה כתבו כמה פוסקים [וכדלקמן],
דאשה פטורה ממצות "מאה ברכות",
דהרי מצינו בכל הראשונים והאחרונים
[שהבאנו לעיל בהערה 1] שדנו כיצד
להשלים ה"מאה ברכות" בשבת קודש
וימים טובים ויום הכיפורים ושאר תעניות
[דחסר בימים אלו הרבה ברכות], ודנו רק
באיש איך יוכל להשלים המנין ד"מאה
ברכות" ולא דנו כלל באשה, א"כ משמע
דאינן בכלל התקנה ופטורה ממצוה זו,
דאם היתה חייבת היינו צריכים למצא
גילוי בראשונים או באחרונים להשלמת
ה"מאה ברכות" באשה, ובפרט דבחשבון
הברכות חסרות לאשה הרבה ברכות יותר
מן האיש בין ביום חול ובין בשבת קודש
וימים טובים ויום הכיפורים, א"כ בודאי
שהראשונים והאחרונים היו צריכים
להשמיע להדיא באיזה אופן אשה תוכל
להשלים המנין ד"מאה ברכות", ומזה דלא
פירשו לנו, משמע דפטורה. כן פסק
בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' כ"ג דאשה
פטורה ממצוה זו. וכתב הטעם שם, וז"ל:
"מפשטות דברי הב"י והפוסקים ריש סי'
מ"ו דחשבו ק' ברכות של כל אדם וחשבו
בחשבון טלית ותפלין וכה"ג ברכות דלא
שייכי בנשים, ולא כתבו נשים מאי איכא
למימר. מכלל דפשיטא להו דהתקנה לא

א"כ לשיטתייהו יוצא, דאע"פ
שהראשונים [כגון הרמב"ם, שבלי
הלקט ועוד] והאחרונים [ב"י ומג"א ועוד]
לא הזכירו דין השלמה של מאה ברכות
באשה גבי שבת וימים טובים ויום
הכיפורים ושאר תעניות, וכן שהזכירו
ההשלמה ביום חול באיש ע"י טלית
ותפלין דלא שייכי בנשים ולא כתבו אשה
מאי איכא למימר, אין מזה ראייה דאשה
פטורה ממצוה זו, ולכן הנשים תוכלנה
לבחור לקיים מצוה זו בכל מיני ברכות
שיברכו במשך היום, וכיון שבידן לקיים
תקנת חז"ל בכל דרך שירצו, מהיכי תיתי
לחלק בין אנשים לנשים בחיוב זה [נשוב
ראיתי בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' ס"ג
שכתב, דלכא"ו יש להביא ראייה מירושלמי
סוף ברכות, דאשה חייבת במצות "מאה
ברכות", דאיתא שם, דאין לך אחד
מישראל שאינו עושה מאה מצוות בכל
יום, והכוונה הוא ה"מאה ברכות",
כדאיתא בשבלי הלקט (סי' א') בערוגה
ראשונה שציין להך ירושלמי. ומהלשון
"אין לך אחד מישראל", משמע, א' אנשים
וא' נשים. אך יש לדחות, דהרי איתא
בירושלמי ג"כ, דאין לך אדם מישראל
שאין המצוות מקיפין אותו, תפילין
בראשו וכו', והתם ודאי לא קאי על נשים,
דהרי נשים אין מניחות תפילין, א"כ אין
ראיה מהלשון ד"אין לך אדם מישראל"
דנשים בכלל. עכת"ד. ע"כ.

היתה שייכת בנשים". עכ"ל. וכן הביא בספר הליכות ביתה סי' י"ג הערה ב' בשם הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל לפטור אשה ממצות "מאה ברכות", כיון שבחשבון של מאה כלול התפלות וברכות ק"ש וכו', לכן מעיקרא לא חייבום לנשים, שהרי ביום צום אי אפשר לנשים שאינן מתפללות להשלים מאה ברכות. ע"ש. וע"ע בספר שלחן שלמה [פסקים בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל] סי' רפ"ד, וכן בספר הליכות שלמה [פסקים בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל] בפכ"ב הכ"ה [ובדבר הלכה שם אות מ"ד], ובספר הליכות בת ישראל עמ' קפ"ג. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות [מהגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א, ח"ב סי' קכ"ט עמ' צ"ז], דאשה פטורה ממצוה זו, משום דעיקר התקנה היתה לצאת ע"י המאה ברכות הקבועות בחיובן ובלא לחפש ברכות, וכיון דנשים פטורות מדינא מכמה ברכות, לכן לא החמירו בהם למצא ברכות להשלים. עכ"ד. וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' מ"ז, דאשה פטורה ממצוה זו, מהטעם שהרבה מצוות אין עושות ויהיה לה קשה לעשות מאה ברכות. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי הנ"ל, שאשה פטורה מלהשלים מנין המאה ברכות, וז"ל: "העולה להלכה: נשים אינן מחוייבות להשלים המאה ברכות". עכ"ל. וכתב להביא כמה ראיות בזה. ע"ש [ואחד מן הראיות (כעין ראיה) שכתב, וז"ל: "עוד נראה להביא כדמות ראיה, דאין הנשים מצווין על זה, מדאיתא בבעלי התוס' עקב

(י' י"ב), וכן איתא בשבלי הלקט (ערוגה א' סק"א) וז"ל עוד יש להוכיח ק' ברכות מדכתיב הנה כי כן יברך גבר, המנין כ"י כ"ן יברך גבר בגימטריה מאה. ע"ש. ולפי"ז כיון דסיים הפסוק כי כן יברך גבר, משמע דרק גברים מברכים ולא הנשים. ואע"ג דהוה רק רמז מקרא הנ"ל, מ"מ כיון דכמה ראשונים רמזו מהך קרא, לאו מילתא זוטרתיא הוא, ודאי איכא למשמע מהאי קרא, דדוקא גברים מצווים להשלים מאה ברכות ולא נשים". עכ"ל. אלא שכתב לדחות, דמצאנו כמה פעמים דגבר כולל גם אשה כגון: "מי גבר יחיה ולא יראה מות". וכן בבוקר מברכין "המכין מצעדי גבר", דכולל נשים ג"כ. וצ"ע].

ושוב ראיתי שכתב בשו"ת עטרת פז הנ"ל עמ' נ"ז להביא קצת ראיה מהרמב"ם בפ"ז הט"ו, שאשה פטורה ממצות "מאה ברכות", וז"ל (הרמב"ם): "בשבתות וימים טובים שהתפלה שבע ברכות, וכן אם לא נתחייב בשאר הימים בכל הברכות האלו, כגון שלא ישן כל הלילה, ולא התיר חגורו, ולא נכנס לבית הכסא וכיוצא באלו, צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות". עכ"ל. ולכאורה, אם איתא דנשים חייבות במאה ברכות, א"כ הרמב"ם דנחת לפרט מקרים שאין מזדמן לאדם מאה ברכות ביום, אמאי נקט מקרים שאינם שכיחים כ"כ, כגון שלא התיר חגורו או לא נכנס לבית הכסא, היה לו להביא מקרה שכיח יותר, כגון בנשים, שבכל יום חסרות להן הרבה ברכות (כגון

והנפק"מ בזה, ³האם מותר לה לגרום לברכה שאינה צריכה בשב"ק כדי להשלים מנין ה"מאה ברכות", לפוסקים שהתירו כן.

שהתקנה היתה משום שמתו מאה בחורים מישראל, א"כ משמע לכאור' מדבריהם, שהתקנה היתה רק לגברים ולא בנשים].

ולענ"ד חשבתי לומר עוד סברא בזה. דבשלמא אם בכל ימות החול של השנה לא היה חסר לאשה שום ברכה אלא רק בשבת קודש וימים טובים ויום הכיפורים ושאר תעניות כמו האיש, הוי מצי למימר דכיון דכל השנה יכולה להשלים, א"כ אף שיש זמנים מועטים בשנה שקשה לה להשלים, חז"ל היו מחייבים אותה כדין האיש להשלים המנין, אבל כיון שחסר לאשה בכל יום מימות השנה ברכות, ובכל יום צריכה לטרוח ולחפש ברכות להשלמה, לא מסתבר שחז"ל יתקנו תקנה שאשה צריכה לחזור בכל יום אחר ברכות שפטורה מהם כדי להשלים המנין [ואולי היה עוד אפשר לומר, דכיון שחסר לאשה בכל יום הרבה ברכות יותר מן האיש, לא מצינו שחז"ל חייבו באיזה מצוה, שהאשה צריכה לטרוח יותר מן האיש במצוה ששניהם חייבים בה]. ע"כ.

הנפק"מ אם אשה חייבת או פטורה ממצות "מאה ברכות"

3. הנה לכאורה אפשר לומר נפק"מ פשוטה אם אשה חייבת או פטורה

ציצית ותפלין וכו'), איך ישרומו המנין הנ"ל. אלא ודאי דאין הנשים חייבות בהאי דינא, ולכן לא הזכירם הרמב"ם. ומזה נראה שהנשים אינן בכלל החיוב של מאה ברכות בכל יום. עכת"ד [וע"ע בשו"ת אור יצחק או"ח סי' כ"ח].

ושוב מצאתי בס"ד, דלכאור' מוכח מחד מקמאי, דמצוה זו של "מאה ברכות" שייכי רק באיש ולא באשה, וז"ל ספר "על הכל" [ר' משה שניאור מאיבירא. תלמידו של מהר"ם בן ברוך מרוטנבורג], עמ' 4: "שהאיש חייב לברך ק' ברכות בכל יום". עכ"ל. ולכאור' מזה דשינה מלשון הגמ' במנחות מ"ג ע"ב "חייב אדם לברך וכו'", וכתב "שהאיש חייב וכו'", משמע דס"ל דחיוב זה דוקא באיש ולא באשה [ובשו"ת שבט קהתי ח"ג סי' ס"ג כתב, דמלשון הגמ' במנחות מ"ג ע"ב שנקטה חייב "אדם", אין להביא שום ראיה דזה אזיל רק על האיש, דיש בזה מחלוקת הפוסקים אם "אדם" כולל נשים או לא (עיין בשד"ח ח"א דף ל"א ע"ב שהביא שיטות לכאן ולכאן). ע"ש. ולפי"ז אולי אפשר לומר, דס"ל לספר "על הכל" כהפוסקים שס"ל, דמה דאיתא בש"ס "אדם" הכוונה לאיש בלבד. וצ"ע. ולכאור' היה אפשר לומר, דגם הכלבו והאשכול ס"ל דאשה פטורה ממצוה זו. מזה דגרסו

כן, הוא רק למי שמחוייב לקיים מצות "מאה ברכות", א"כ מה שגורם לברך ברכה, היא ברכה הצריכה כדי שיקיים חיובו של מצות "מאה ברכות", משא"כ לאשה שפטורה, אם תגרום לברך ברכה שאינה צריכה, הברכה תישאר ברכה שאינה צריכה, כיון שאינה צריכה לקיים מצות "מאה ברכות". ע"כ.

בסיכום:

א. דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א [אמנם מובא בספרי רגשי לב בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, שאע"פ שיש לה להשתדל להשלים, אבל אם חסר לה הרבה ברכות, היא אנוסה בזה ואינה צריכה להשלים. ועוד הוסיף שם, דלדעת הגרי"ש אלישיב שליט"א יש ענין באמירת "אין כאלוקינו" לנשים אם עי"ז יושלם מנין מאה] והגר"ע יוסף שליט"א [בספרו הליכות עולם ח"א עמ' נ"ט] והגראי"ל שטינמן שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א, דאשה חייבת במצות "מאה ברכות" כדין האיש. וכתב בספר עטרת פז ובספר הליכות ביתה ובספר ישיב משה ראיות לשיטתם [עיין באורך בהערה 1].

ב. דעת שו"ת שבט הלוי, והגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ושו"ת תשובות והנהגות, ושו"ת רבבות אפרים, ושו"ת שבט הקהתי, דאשה פטורה ממצות "מאה ברכות". וכל אחד מהם כתב סברא בזה. וכתבנו עוד שתי סברות לפטור האשה ממצות "מאה ברכות" [עיין הערה 2].

ממצות "מאה ברכות", האם מותר לה לגרום לברכה שאינה צריכה בשב"ק [לשיטות שהתירו בזה, עיין בסי' ד' סעיף ל' הערה 2, דיש פוסקים שהתירו לאוכל פירות בשב"ק לצוות לבני ביתו להביא הפירות בזה אחר זה אם זה בשביל להשלים מנין ה"מאה ברכות", ואין לחשוש שגורם ברכה שאינה צריכה. וכן עוד שם בהערה 5, יש פוסקים שהתירו, שאם נמצא באמצע הסעודה והביאו לפניו פירות, דמותר לו לצוות לבני ביתו להניח הפירות לאחר הסעודה כדי שיברך גם ברכה אחרונה כדי להשלים המנין של מאה ברכות. וכן עוד שם בהערה 6, יש פוסקים שהתירו לברך בין הקידוש לברכת המוציא על מיני מזונות (שאינן דרכם לברך עליהם בתוך הסעודה) ברכה ראשונה ואחרונה, או על דברים שמלפתים בהם את הפת כדי להשלים המנין של מאה ברכות. ע"ש באורך]. דלהשיטות שאשה חייבת במצות "מאה ברכות", הפוסקים שהתירו בכל הנ"ל לגרום לברכה שאינה צריכה בשב"ק כדי להשלים ה"מאה ברכות", פשיטא שיתירו כן אף באשה, דמאי שנא אשה מאיש, דהרי גם היא בכלל חיוב מצוה זו. וכן כתב בספר ילקוט יוסף סי' קע"ז סעיפים ד'-ה', שכן הדין באשה שמותר לה לגרום לברכה שאינה צריכה, כיון שגם אשה בכלל מצות "מאה ברכות". הרי שתלה ההיתר באשה רק משום שגם היא בכלל החיוב. ומבואר מדבריו, דאם האשה היתה פטורה, אסור לה לעשות כן, כיון דכל ההיתר לעשות

יב. ¹סומא חייב במצות "מאה ברכות" בכל יום כמו ²כל שאר המצוות שחייב בהם.

ג. וכתב חד מקמאי [ר' משה שניאור מאיבורא. תלמיד מהר"ם מרוטנבורג], וז"ל: "שהאיש חייב לברך ק' ברכות בכל יום". עכ"ל. ומלשונו משמע, דרק האיש חייב במצוה זו. וזה סיעתא להפוסקים הנ"ל שס"ל דאשה פטורה ממצוה זו. ולכאור' היה אפשר לומר, דכך ס"ל להכלבו והאשכול שכתבו, שתקנה זו היתה משום שמתו מאה בחורים בכל יום. א"כ משמע לכאור' מדבריהם, שהתקנה היתה רק לגברים ולא לנשים [שם].

ד. ומצינו נפק"מ פשוטה בזה אם אשה חייבת או פטורה ממצות "מאה ברכות" גבי אם מותר לה לגרום לברכה שאינה צריכה [אליבא דהפוסקים שהתירו לעשות כן בשבת שחסרים הרבה ברכות להשלמת מנין ה"מאה ברכות", כמבואר בסי' ד' סעיף ל' הערות 2, 5-6]. דאם חייבת במצות "מאה ברכות", ה"ה דמותר גם לה לגרום לברכה שאינה צריכה, להפוסקים שהתירו כן. משא"כ לשיטות שפטורה ממצות "מאה ברכות", פשיטא שאסור לה לעשות כן [הערה 3]. ועיין בסוף הספר בסיכום הענינים, דמובא סיכום יותר מפורט]. ע"כ.

האם סומא חייב במצות "מאה ברכות"

1. איתא בש"ס ב"ק פ"ז ע"א פלוגתא דתנאי אם סומא חייב במצוות או

פטור מהמצוות. רבנן ס"ל דסומא חייב, ור' יהודה ס"ל דסומא פטור. וכתבו התוס' שם [ד"ה וכן], דכל מה דפליג ר' יהודה על רבנן, זה רק אם סומא חייב במצוות מדאורייתא, אבל מדרבנן גם ר' יהודה מודה דסומא חייב בכל המצוות, כיון שאם נפטור הסומא מכל המצוות אפילו מדרבנן, א"כ הוי ליה כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל. וכן כתבו התוס' בעירובין צ"ו ע"ב ד"ה דילמא. ע"ש [וע"ע בתוס' ר"ה ל"ג ע"א ד"ה הא ובתוס' מגילה כ"ד ע"א ד"ה מי, ובתוס' רבינו פרץ (ב"ק שם) ובספר המכריע (סי' ע"ח דף ע"ב ע"א). כ"ז הובא מספר הלכה ברורה ח"ד סי' נ"ג עמ' פ"ח בבירור הלכה שם סק"ט. אלא שהרשב"א בחי' לב"ק פ"ז ע"א כתב, שלר' יהודה אין הסומא חייב במצוות אפילו מדרבנן, וז"ל: "אלא נראה דלר"י פטור לגמרי מכל המצוות ואפילו מדרבנן וממדת חסידות בלבד חייב והיינו דרב יוסף וכו'". עכ"ל]. וכתב הב"י [או"ח סי' תע"ג בסופו] בשם רבינו ירוחם, דסומא פטור מלומר הגדה כמו שפטור מכל המצוות, ומ"מ חייב בכל מדרבנן, ולהוציא הרבים ידי חובתם יכול להוציא למאן דאמר מצה בזמן הזה מדרבנן. וכך פשוט בפרק ערבי פסחים קט"ז ע"ב פירוש ומברך. עכ"ל. ותמה הב"י שם על דברי רבינו ירוחם, דהרי לא